

Univ. prof. Dr. Ant. Hobza:

Německé snahy o radikální reformu válečného práva námořního.

Válka mezi civilisovanými národy nemá být bezmezným vražděním a ničením. Během staletého vývoje dospělo mezinárodní právo k určitým základním pravidlům, jež šetřit ve válce je povinen každý vzdělaný národ.

Je to především rozdíl mezi armádou a všemi vojenskými opatřeními pro případ války na jedné straně a mezi pokojným obyvatelstvem (pasivním válečným stavem nebo nekombatanty v širším smyslu) na straně druhé. Válka je poměr mezi státy a ne mezi jednotlivci — tak učil Rousseau ve své „Společenské smlouvě“. Náзор tento stal se právním přesvědčením evropských národů. Naproti tomu v Anglii se dosud udržuje stará koncepce, že válka je věcí celého národa, tudíž i každého jednotlivce; podle toho i pokojné obyvatelstvo je zahrnuto v pojmu „nepřítel“ — i toto obyvatelstvo účastní se válečných akcí (třeba jiným způsobem než armáda) a jsou proti němu dovolena různá opatření nepřítelova. Tento anglický názor ovládl praxi všech států za světové války. Tím však nebyl úplně smazán rozdíl mezi armádou a pokojným obyvatelstvem. Celý svět uznává, že násilí ve válce je odůvodněno jen, pokud směřuje ke zlomení odporu nepřítelova. Proto je zakázáno bezdůvodné zabíjení lidí, kteří se aktivně neúčastní boje, ničení soukromého majetku, bombardování otevřených měst a míst a p.

Druhý základní princip válečného práva je rozdíl mezi státy válčícími a státy neutrálními, jichž se boj přímo netýká. Tento rozdíl hraje zvláště důležitou roli ve válce námořní, neboť moře je válečnou oblastí, kde se provádějí všechny způsoby válečného nepřátelství, a zároveň oblastí, kde se křižují cesty námořního obchodu mezi všemi státy světa. Státy válčící mají zájem na úplné volnosti destruktivních akcí namířených proti nepříteli, kdežto státy neutrální naopak mají zájem na svobodě plavby na moři sloužící mezinárodnímu obchodu. Odtud četné rozpory mezi obojí skupinou států za války námořní. Tyto rozpory jsou povahy zásadní a tak četné proto, že válka námořní má — na rozdíl od války pozemní — především povahu války obchodní (hospodářské), při níž nejde jen o ničení válečných sil a zařízení nepřítelových, nýbrž hlavně o to, aby nepříteli bylo přetrženo hospodářské spojení se světem tak, aby mu byl znemožněn dovoz věcí, potřebných pro válku: zbraní, střeliva, potravin, surovin a j. Tomuto účelu slouží tři staré instituce námořního práva válečného: 1. blokáda — uzavření břehů nepřátelských válečným loďstvem, 2. kontraband, t. j. zboží, které je určeno do území nepřítelova, aby sloužilo jeho válečným potřebám, a které je proto na moři zabavitelné, ať pochází odkudkoli a ať se veze na jakékoli lodi, 3. kořistění zboží nepřátelského na nepřátelských lodích, i když není kontrabandem.

Vojenské akce na moři směřují tudíž určitým způsobem i proti obchodním lodím. Tyto mají do jisté míry obdobnou posici za války jako pokojné obyvatelstvo na zemi. Jelikož je třeba zjistiti v každém konkrétním případě, která loď a které zboží je zabavitelné podle předpisů práva mezinárodního, musí být prováděna na moři prohlídka obchodních lodí, ať nepřátelských, ať neutrálních, loděmi válečnými.

Formální právo kořistní požaduje, aby obchodní loď byla slepou ranou dělovou vyzvána k zastavení a aby se podrobila prohlídce, již má býtji zjištěna její národnost (neužívá-li po př. cizí vlajky) a povaha nákladu (jde-li o zboží nepřátelské nebo neutrální, po př. o kontraband). Je-li loď zabavena, odvede ji kaptor do některého vlastního (po př. neutrálního) přístavu; zničení ji smí jen za určitých okolností a s podmínkou, že zachráněny byly všechny osoby a lodní papíry. O tom, zdali byla kořist „dobrá“ (t. j. zdali zabavení stalo se po právu), rozhodují kořistní soudy státu zabavujícího.

Ke zmíněným třem válečným prostředkům přistoupily za světové války dva nové. Německo, které neovládalo moří a nemohlo proto úspěšně prováděti kořistního práva naproti Anglii, Francii a ostatním spojencům způsobem dosavadním, začalo užívati ponorek. Tyto ničily obchodní lodi bez výstrahy a bez prohlídky; napadená obchodní loď bývala potopena i s lidmi, kteří byli na ní, protože konstrukce ponorky nedovoluje, aby převzala osoby z napadené lodi. Mimo to uzavřelo Německo určitá pásma mořská minami tak, že zkáza hrozila každé lodi, která by do takového pásma veplula. Oba tyto válečné prostředky jsou v křiklavém rozporu s mezinárodním právem. Jsou to prostředky barbarské, ale velmi účinné, pročež je téměř jisto, že jich Německo užije i ve válkách příštích.

Veřejnost světová byla ovšem těmito novotami silně pobouřena a je pochopitelné, že se v Německu objevují snahy o to, aby nová praxe uvedena byla nějak v soulad s mezinárodním právem. Za tím účelem bylo by třeba reformovati toto právo, a to způsobem pronikavým. Velmi zajímavý návrh v tom směru předložil veřejnosti Dr. P. A. Martini ve svém spisu: Reformvorschläge zum Seekriegsrecht, Berlin 1933. Hlavní these nového kořistního práva podle německého autora mají být tyto:

Jest nutno provést zásadní rozdíl mezi obchodem neutrálním a nepřátelským na moři. Pro neutrální osoby i zboží má se užívati jen lodí neutrálních; užijí-li neutrální osoby lodí nepřátelských, děje se tak jen na jejich risiko. O nepřátelské povaze rozhoduje jen loď, nikoli zboží. Každá obchodní loď nepřátelská považuje se za válečnou a může být atakována a zničena bez jakékoli výstrahy a prohlídky. Obchodní lodi neutrální požívají naprosté ochrany. Aby mohlo být bezpečně zjištěno i bez prohlídky, jde-li o loď neutrální, musí být opatřena plochami v barvách neutrálních, jež lze viděti z dálky. Zneužití barev má být trestáno co nejpřísněji. Instituce kontrabandu se úplně ruší a bude nahrazena novým pojmem dovoleného (legitimního) obchodu mezi neutrály navzájem a mezi těmito a státy válčícími. Dovoleno je toliko obchod v rozsahu mírovém (každý stát může dovážeti do území nepřátelského jen tolik, kolik dovážel v míru). Blokáda je možná a v blokovaném pásmu je dovoleno zničení každé lodi i každého letadla bez výhrady. — Martini je přesvědčen, že touto reformou se podstatně zjednoduší celé válečné právo námořní.

Reformní návrhy Martiniho vzbudily pozornost ve světě a daly podnět k důkladné publikaci, kterou vydal francouzský námořní komisař Dr. Georges Gariel pod názvem: Une Nouvelle Théorie Allemande du Droit de la Guerre Maritime (Paris 1936). Předmluvu ke spisu napsal známý internacionalista a znalec námořního práva prof. Gidel. Gariel podrobuje německé návrhy pronikavé kritice s hledisek věcných a dochází k úplnému jich zamítnutí. Zjišťuje zejména, že reforma má vlastně

legalisovati protiprávní praxi německou za světové války a do budoucnosti že má Německu zabezpečiti silnější posici naproti velkým námořním mocnostem. Je naprosto vyloučeno, že by Anglie dala souhlas k takové reformě. Gariel posuzuje dosavadní praxi států za námořní války a ukazuje, že tendence vývoje nesměruje tam, kde by chtěl míti mezinárodní právo Martini. Rozlišování nákladu a lodí děje se od věků a odpovídá praktické potřebě. Stejný osud lodí i zboží by vedl k tomu, že by neutrálové dopravovali zboží jen na neutrálních lodích, což by často vedlo k zániku obchodního spojení válčících států s neutrály. Autor hájí praxi kořistních soudů a ukazuje na základě statistiky, že jejich rozhodování není tak vadné, jak se často soudí. Velmi podrobně se obírá otázkou, může-li se obchodní loď ozbrojiti za účelem obrany, a jaké právní postavení má ozbrojená loď obchodní na moři a v neutrálních přístavech.

Na konci své pozoruhodné knihy předkládá Gariel vlastní návrh na reformu práva válečného. Je přesvědčen, že by se tu dobře uplatnil pojem veřejné služby z práva správního. Rozeznává tři kategorie veřejných služeb: 1. vše, co je určeno přímo pro národní obranu (armáda pozemní, námořní i letecká, arsenály, kasárna, vojenské továrny a p.), 2. veřejné služby, které nejsou určeny jen pro národní obranu, ale značně ji podporují, jako společnosti železniční, plavební a vůbec organizace pro komunikace a dopravu; 3. zařízení, která jen nepřímou mohou sloužiti národní obraně, jako vyučování, církve, justice a p. — Mimo tyto veřejné služby přicházejí v úvahu jednotlivci.

Válčící stát má různé postavení naproti jednotlivým kategoriím obyvatelstva. Proti první skupině veřejných služeb může užiti násilí za účelem zničení. Veřejné služby druhé kategorie může přerušiti podle svých zájmů — a nad veřejnými službami třetí skupiny může vykonávati pouze dozor; násilí nesmí tu užiti stejně jako naproti jednotlivcům. Autor vysvětluje pak blíže aplikaci těchto pravidel ve válce vůbec a ve válce námořní zvláště. Při tom zjišťuje, že obchodní loďstvo za války nabývá čím dále tím více povahy instituce pro veřejné služby, o čemž svědčí stále intenzivnější reglementace se strany státu jakož i pojišťování rizika námořní plavby za války organizované státy, a to jak válčícími tak neutrálními. Právo kořistní umožňuje válčícímu státu, aby přerušil tuto veřejnou službu, kdykoli to odpovídá jeho zájmům. Při tom třeba rozeznávati zboží a osoby neutrální od nepřátelských. Násilné ničení obchodních lodí, konajících veřejnou službu (bez prohlídky a bez záchrany osob) nelze připustiti. Moderní tendence k „totalitní“ válce nutí k tomu, aby rozdíl mezi komбаты a nekomбаты byl v právu nahrazen pojmem veřejné služby.

To jsou hlavní myšlenky knihy Garielovy; také ostatní její obsah obírající se podrobností zasluhuje pozornosti, neboť jde o otázky velmi důležité. Na nutnost reformy válečného práva ukazují i jiní spisovatelé a odůvodňují ji hlavně poukazem na nové způsoby boje vyvolané moderní technikou a válečným průmyslem.

Válečné právo námořní nezajímá jen státy s válečným loďstvem, které mohou námořní válku vésti, nýbrž všechny státy světa, protože se jedná o osudy světového obchodu. Dnes jsou všechny státy již tak spjaté hospodářsky, že podlomení námořní dopravy projeví své destruktivní účinky v každém státě, třeba měrou nestejnou. Proto zájem o situaci zboží dopravovaného po moři za války je opravdu všeobecný. Odtud i zájem na vývoji válečného práva námořního.

Plukovník gšt. Karel P r a ž á k :

Moderní zbraně a jejich vliv na taktiku.

Při studiu prvních bitev světové války r. 1914 narážíme stále na primitivnost tehdejšího pojetí boje. Zaráží nás nerespektování palby: husté rojnice postupují a vrhají se v zteč, poskytující snadné cíle nepřátelským kulometům. Udivuje nás úplně zanedbávání součinnosti zbraní: dělostřelectvo nepodporuje pěchotu a vyhledává si cíle podle svých potřeb. Překvapují nás hrdinské názory: krýt se, maskovat, čekat na umlčení nepřátelských zbraní bylo považováno za nedůstojné a zbabělé. Spojení bylo zanedbáváno: přednost byla dávana jako za starých dob ordonančním důstojníkům cválajícím s rozkazy v nejprudší palbě.

Výsledky tohoto způsobu válčení byly ovšem katastrofální. I když se podařilo někdy zvítězit, bylo vítězství spojeno s takovými obětmi, že se vítěz téměř vykrvácel. Jednotky byly decimovány, v krátké době zbylo z bojového počtu praporu kolem 1000 mužů jen nějakých 100 bojovníků. Po utrpených ztrátách byla morálka těchto zbylých na velmi nízkém stupni. A na konci r. 1914 byly armády, vytvořené dlouholetým mírovým výcvikem, spotřebovány. Další operace byly vedeny nováčky, narychlo v několika měsících vycvičenými. Takto složené armády nestačily pak již na pohybový manévra a byly jednou z příčin ustrnutí front.

Není divu, pohlížíme-li dnes na marnotratné vedení armád z r. 1914 poněkud svrchu. Trpké krvavé zkušenosti válečné nás naučily oceňovat mohutnost palby a šetřit lidským materiálem. Válečné zkušenosti vedly k taktice běžné nyní praktikované. Cítíme se mnohem pokročilejšími než armády z r. 1914.

Nebudeme však zrovna tak překvapeni moderním bojem, jak se to stalo r. 1914? Taktika je založena na zkušenostech válečných a celkem málo se změnila; moderní vývoj bojových prostředků pokračuje však stále mohutným tempem. Zmohutněl účinek moderních zbraní: dělostřelectva, letectva, obrněné vozby a chemických prostředků. Současně se vyvinuly i obranné prostředky proti letectvu, tankům a plynům; zařízení této obrany však nepokročilo do té míry, aby spolehlivě paralysovalo zmohutnění účinku jmenovaných zbraní. Jich počet se zmnohonásobil. Rychlost přesunů vzrostla: kdežto za války měly divise a sbory jen výjimkou motorová vozidla, učinila motorisace v moderních armádách ohromné pokroky.

Vzrostla výkonnost, rychlost i počet. Moderní rychlé jednotky se stovkami rychlých tanků, motorisované jednotky, přesně střilející a radiotelefonním spojením bezvadně řízené dělostřelectvo, početné letecké armády a používání plynů v netušené dosud míře změnil vzhled moderní války a bitvy od základu.

Připočteme-li k tomu jisté otupení smyslu pro respekt před palbou, které je důsledkem delšího mírového období, nebudeme již tak sebe jisti svou povýšeností. Budeme vedeni k tomu, abychom přemýšleli o tom, co nás čeká, vžili se do moderního boje a hledali nejlepší způsob, jak v něm obstát: jen tak budeme na něj připraveni a nebudeme jím překvapeni.